



สภาพทั่วไปของเซตวิชัย และระเบียบวิธีวิชัย

ประวัติความเป็นมาของอำเภอห้างฉัตร

คำว่า "ห้างฉัตร" แปลตามความหมายของชาวพื้นเมือง หมายถึง การทบแต่งประดับประดาฉัตร "ห้าง" คือ การทบแต่งประดับประดา ส่วน "ฉัตร" คือ เครื่องสูงทำเป็นชั้น ๆ บั๊กเป็นเกียรติ

ตามหลักฐานจากหนังสือโบราณคดีพงศาวดารโยนก หนังสือเรื่อง "จามเทวีวงศ์" และตำนานพระธาตุลำปางหลวง คำว่า "ห้างฉัตร" น่าจะมีที่มาดังนี้

พระนางจามเทวีราชธิดาของพระเจ้ากรุงละโว้ (ลพบุรี) ซึ่งครองเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) อยู่ มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและได้มาสร้างพระธาตุลำปางหลวงไว้ที่อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ครั้นต่อมาพระนางมีพระประสงค์จะนำฉัตรไปบูชาพระธาตุลำปางหลวง จึงได้พร้อมด้วยข้าราชการเสด็จโดยสดมมารค (ทางสายที่พระนางจามเทวีเสด็จมายังปรากฏเป็นถนนผ่านหน้าที่ทำการอำเภอห้างฉัตรปัจจุบันนี้) และเป็นเส้นทางที่ราษฎรใช้เป็นทางคมนาคมติดต่อระหว่างจังหวัดลำปาง ลำพูน) เมื่อเสด็จถึงห้วยแม่ศาล ด้งที่ศวันออก ได้หยุดชว่นราชบริพารทำการตกแต่งประดับประดาฉัตรที่จะนำไปบูชาพระบรมธาตุที่จังหวัดลำปางหลวง ซึ่งการตกแต่งฉัตรนี้คำพื้นเมืองเรียกว่า "การห้างฉัตร" เมื่อเตรียมการเสร็จแล้ว พระนางจามเทวีพร้อมด้วยข้าราชการก็เสด็จมาเป็นขบวนแห่ไปถึงพระธาตุลำปางหลวง และนำฉัตรไปประดิษฐาน ณ ที่พระเจดีย์สถานแห่งนั้น อันปรากฏเป็นโบราณวัตถุอยู่ในหมู่บ้านลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จนกระทั่งปัจจุบันนี้

ด้วยเหตุที่พระนางจามเทวีพร้อมกับข้าราชการหยุดพัก เพื่อการตกแต่งประดับประดาฉัตร ณ ด้งที่ศวันออกของห้วยแม่ศาลดังกล่าวแล้ว ประชาชนจึงได้เรียกสถานี่แห่งนั้นว่า "ห้างฉัตร" ครั้นต่อมาบ้านเมืองได้เจริญยิ่งขึ้น และราษฎรได้อาศัยเส้นทาง

คนนามคิดคือค้าขายกันระหว่างจังหวัดลำปางและลำพูน สถานที่นั้นได้กลายเป็นแหล่งชุมชนแลกเปลี่ยนสินค้ากัน จึงได้มีการอพยพกันไปตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยหนาแน่นขึ้น เป็นหมู่บ้านและตำบลทางฉัตรตามลำดับ

เนื่องจากสำเนียงของชาวพื้นเมืองเหนือพูดอักษร "ฉ" และ "ช" ไม่ชัด มักมีสำเนียงเป็น "ส" และ "ซ" เช่น ประชุม เป็นประชุม หรือ ฉัตร เป็นสัตว์ เป็นต้น ฉะนั้นในเวลาต่อมาคำว่า "ห้างฉัตร" จึงเพี้ยนกลายเป็น "ห้างสัตว์" ไป และเมื่อกระทรวงมหาดไทยได้ออกประกาศตั้งที่ว่าการอำเภอขึ้นเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2446) ก็ได้เรียกชื่ออำเภอว่า "ที่ว่าการอำเภอห้างสัตว์"

ครั้นต่อมาทางอำเภอเห็นว่าชื่อ "ห้างสัตว์" เป็นชื่อที่ไม่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของอำเภอแต่โบราณ ทั้งยังไม่เป็นมงคลนามอีกด้วย ทางอำเภอจึงได้ขออนุมัติจากกระทรวงมหาดไทยเปลี่ยนชื่ออำเภอจาก "ห้างสัตว์" เป็น "ห้างฉัตร" และได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทยให้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอห้างฉัตรได้ในปี พ.ศ. 2483 และได้ใช้ชื่อนี้เรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้

ลักษณะทั่วไปของอำเภอห้างฉัตร

เนื้อที่	680,718 ตารางกิโลเมตร
เนื้อที่นา	47,405 ไร่
เนื้อที่ไร่	12,561 ไร่

อาณาเขต ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ลักษณะภูมิประเทศ ทางทิศเหนือและทิศตะวันตกมีทิวเขาขุนตาลเป็นเส้นกั้นเขตแดน ครึ่งหนึ่งอยู่ในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน อีกครึ่งหนึ่งอยู่ในเขตอำเภอห้างฉัตร ทำให้พื้นที่ทางทิศเหนือและทิศตะวันตกเป็นภูเขาและลำห้วยเป็นส่วนมาก มีพื้นที่นาอยู่ในระหว่างหุบเขาเป็นส่วนน้อย พื้นที่บริเวณดังกล่าวจึงเหมาะแก่การทำป่าไม้และปลูกพืชไร่

ส่วนทางทิศใต้และทิศตะวันออกนั้นเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำนา

การปกครอง อำเภอห้างฉัตรแบ่งการปกครองออกเป็น 7 ตำบล 61 หมู่บ้าน
ดังต่อไปนี้คือ

1. ตำบลห้างฉัตร	มีหมู่บ้านจำนวน	9	หมู่บ้าน
2. ตำบลหนองหล่ม	มีหมู่บ้านจำนวน	8	หมู่บ้าน
3. ตำบลปงยางคก	มีหมู่บ้านจำนวน	13	หมู่บ้าน
4. ตำบลเมืองยาว	มีหมู่บ้านจำนวน	10	หมู่บ้าน
5. ตำบลเวียงตาล	มีหมู่บ้านจำนวน	8	หมู่บ้าน
6. ตำบลวอแก้ว	มีหมู่บ้านจำนวน	6	หมู่บ้าน
7. ตำบลแม่น้ำ	มีหมู่บ้านจำนวน	7	หมู่บ้าน

จำนวนประชากร³⁰

ชาย	21,367	คน
หญิง	21,176	คน
รวม	42,543	คน

การคมนาคม อำเภอห้างฉัตรมีทางคมนาคมทั้งทางถนนและทางรถไฟ

1. ถนนสายลำปาง - ห้างฉัตร
2. ถนนสายลำปาง - เชียงใหม่
3. ถนนสายห้างฉัตร - เกาะคา
4. สถานีรถไฟห้างฉัตร
5. ถนนสายต่าง ๆ เชื่อมระหว่างอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน

³⁰จำนวนประชากรแยกตามรายตำบลในอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2518 จากการสำมะโนประชากร โดยส่วนสถิติข้อมูลและประเมินผลโครงการลำปาง

ระยะทาง 17 กม. โดยทางรถไฟ (จากตัวเมืองลำปาง ถึงอำเภอห้างฉัตร) ค่าโดยสารรถไฟ 3.00 บาท ใช้ระยะเวลาประมาณ 20 นาที

19 กม. โดยทางรถยนต์ (จากตัวเมืองลำปาง ถึงอำเภอห้างฉัตร) มีรถสองแถวออกจากที่ทำการไปรษณีย์ จังหวัดลำปาง ตั้งแต่ 06.00 น. - 18.00 น. ค่ารถคนละ 2.00 บาท และจากอำเภอห้างฉัตรก็มีรถสองแถววิ่งมาถึงตัวเมืองในอัตราค่าโดยสารและระยะเวลาเท่ากัน ใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 10 นาที

อาชีพสำคัญ ราษฎรในอำเภอห้างฉัตรมีอาชีพในการทำนา ทำไร่ ทำสวน และนอกจากนี้มีการทำหัตถกรรมภายในครอบครัว เช่น ตีมีดดาบ และแกะสลักไม้ รายได้เฉลี่ยประมาณ 3,800 บาท/ปี/คน

การศึกษา

มีโรงเรียนทั้งหมด 40 หลัง

จำนวนผู้ที่ไม่รู้หนังสือ 18.5 %

จำนวนนักเรียน 8,392 คน

จำนวนครู 283 คน

การศาสนา ราษฎรส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ มีวัดอยู่ 53 วัด 0.25 % นับถือศาสนาคริสต์

ทรัพยากรธรรมชาติ อำเภอห้างฉัตรมีการทำไม้สักและไม้เบญจพรรณ ส่วนแรหาคู่มีเพียงเล็กน้อย เป็นแร่พลวงและแร่ดีบุก

การสาธารณสุขโลก

1. การไฟฟ้า อำเภอห้างฉัตรใช้กระแสไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค รวม 2 ตำบล คือ ตำบลห้างฉัตร และตำบลปงยางคกเป็นบางหมู่บ้าน และกำลังขอขยายเพิ่มใช้กระแสไฟฟ้าไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ราษฎรต้องการ นอกจากนี้ยังมีไฟฟ้าขององค์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคไปตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าจำหน่ายกระแสไฟฟ้าให้แก่ราษฎรในตำบลวอแก้วอีก 2 หมู่บ้าน นอกจากนี้ทางอำเภอได้ขอไปยังองค์การไฟฟ้าให้ตั้งเครื่อง

เหนือ



จังหวัดเชียงราย

อ.วังเหนือ

จังหวัดเชียงใหม่

อ.แจ่ม

อ.งาว

ไป เชียงใหม่

อ.ห้างฉัตร

อ.เมืองลำปาง

อ.เกาะคา

อ.แม่ทะ

จังหวัดลำพูน

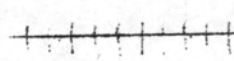
ไป กรุงเทพฯ
จังหวัดแพร่

อ.สบปราบ

จังหวัดสุโขทัย

อ.เถิน

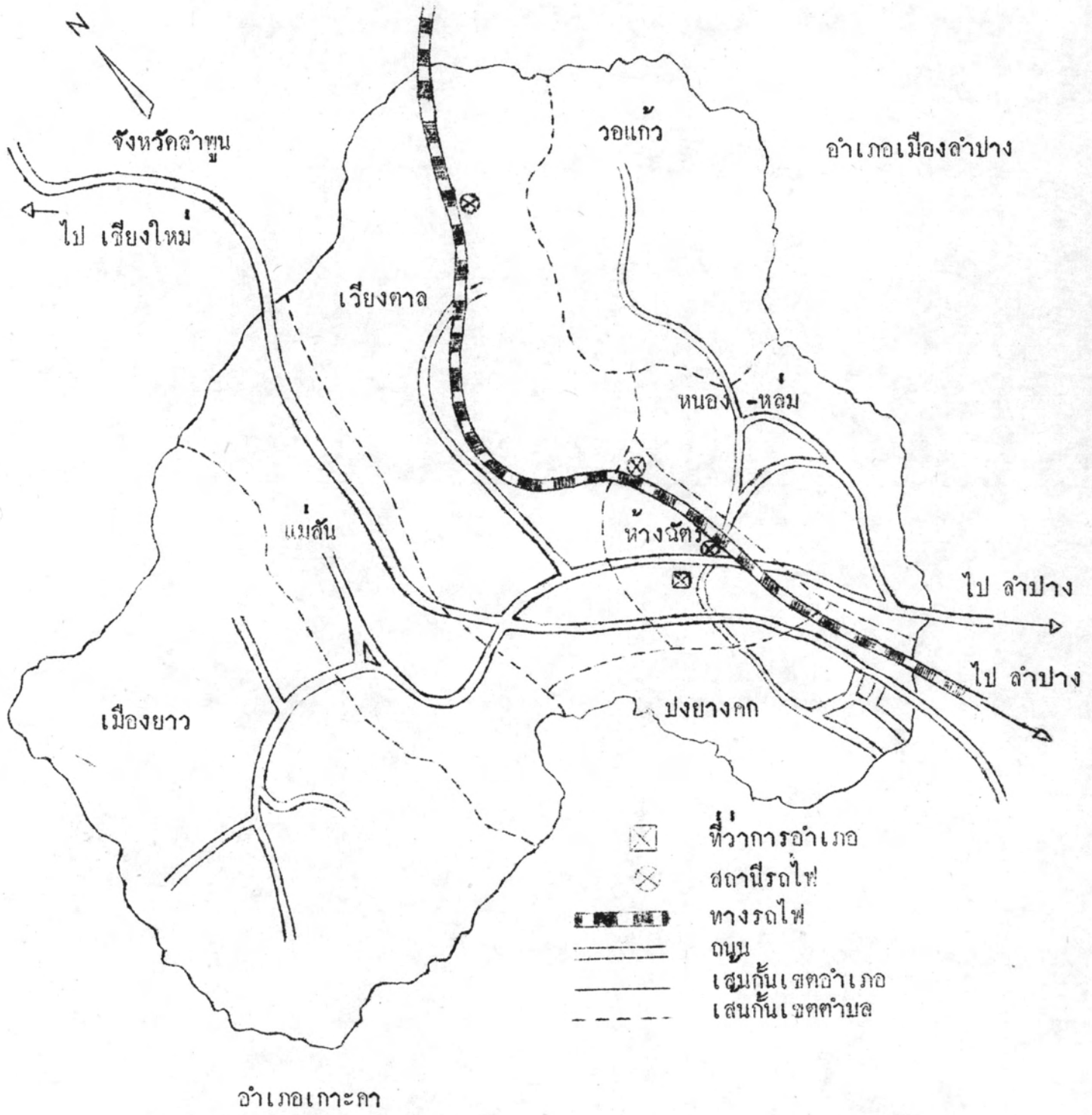
อ.แม่พริก



ทางรถไฟ

จังหวัดตาก

แผนที่ผังเขปแสดงอาณาเขตอำเภอทางน้ตร จังหวัดลำปาง



- ☒ ที่ว่าการอำเภอ
- ⊗ สถานีรถไฟ
- ▬▬▬▬▬ ทางรถไฟ
- ▬▬▬▬▬ ถนน
- ▬▬▬▬▬ เขมกันเขตอำเภอ
- ▬▬▬▬▬ เส้นกันเขตตำบล

กำเนิดไฟฟ้าเพื่อจำหน่ายกระแสไฟฟ้าในท้องที่ตำบลเมืองยาว และตำบลแม่สัน โดยตั้ง
โรงไฟฟ้า บ้านสันกำแพง ตำบลเมืองยาว

2. การประปา อำเภอนี้ไม่มีการประปา มีแต่ประปาโรงเรียน 9 แห่ง
บ่อน้ำบาดาลที่ป่าไคร้ หมู่ที่ 1 ตำบลหนองหล่ม 1 แห่ง นอกจากนั้นเป็นบ่อน้ำตื้นมีอยู่ทุก
หมู่บ้าน และทางอำเภอได้ของบประมาณจัดการขุดเพิ่มขึ้นให้ทุกปี ตามวงเงินงบประมาณ
ที่ได้รับ

ลักษณะทั่วไปของตำบลห้างฉัตร

ตำบลห้างฉัตรเป็น 1 ใน 7 ตำบลของอำเภอห้างฉัตร แบ่งออกเป็น 9 หมู่บ้าน
ได้แก่

1. บ้านห้างฉัตรใต้
2. บ้านห้างฉัตรเหนือ
3. บ้านแม่สาว
4. บ้านสถานี
5. บ้านแพะ
6. บ้านขามแดง
7. บ้านปิ้งจาว
8. บ้านหัวหนอง
9. บ้านปางม่วง

มีอาณาเขตติดต่อกับเขตตำบลต่าง ๆ ดังนี้

<u>ทิศเหนือ</u>	ติดต่อบ้านเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
<u>ทิศใต้</u>	ติดต่อบลเสริมขวา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
<u>ทิศตะวันออก</u>	ติดต่อบ้านเป้า ตำบลบงแสนทอง อำเภอเมือง และ ตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
<u>ทิศตะวันตก</u>	ติดต่อบลแม่ทา จังหวัดลำพูน และอำเภอเกาะคา ตำบลเสริมขวา จังหวัดลำปาง

จำนวนประชากร ทั้งหมด 9,206 คน³¹

ลักษณะบ้านเรือน ส่วนมากจะเป็นบ้านไม้หลังคามุงกระเบื้อง ใต้ถุนสูง ปลูกชิดติดกันไม่กระจาย และตั้งอยู่ริมถนน ลึก ๆ มักนิยมปลูกบ้านอยู่รอบ ๆ บ้านพ่อแม่ของตน มากกว่าไปอยู่ที่อื่น มีอยู่เพียง 2 หมู่บ้าน (บ้านสถานี และบ้านปางม่วง) ที่อยู่ห่างจากถนนไปประมาณ 500 เมตร แต่ทั้งสองหมู่บ้านนี้ติดกับทางรถไฟและมีถนนตัดเข้าไปถึง ดังนั้นการเดินทางที่จะมายังตัวเมืองลำปางจึงสะดวก

การสาธารณูปโภค ที่ตำบลห้างฉัตรใช้ไฟฟ้าที่มาจากเขื่อนภูมิพล (ปัจจุบันทางเขื่อนภูมิพลรวมมือกับองค์การไฟฟ้าแม่เมาะส่งกระแสไฟฟ้ามาให้ตำบลห้างฉัตรใช้) แต่ยังไม่มีการใช้ทั่วทุกหมู่บ้าน สำหรับน้ำประปายังไม่มีชาวบ้านได้อาศัยใช้น้ำจากบ่อซึ่งขุดไว้

วัด วัดส่วนมากจะตั้งอยู่ ณ จุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน มีสภาพดี เนื่องจากคนในหมู่บ้านนิยมบูรณะปฏิสังขรณ์วัดของหมู่บ้านตนเอง ทั้งนี้เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงนิยมไปวัดกันมาก วัดของตำบลห้างฉัตรมีจำนวน 8 แห่ง

โรงเรียน โรงเรียนในตำบลห้างฉัตรมีการศึกษาภาคบังคับถึงชั้น ป. 7 มีจำนวนทั้งหมด 5 โรงเรียน ครู 51 คน และนักเรียน 1,285 คน สภาพของโรงเรียนส่วนมากปลูกเป็นแบบตึกครึ่งไม้ นักเรียนที่เรียนจบแล้วมักจะหันไปประกอบอาชีพมากกว่าที่จะเรียนต่อ

ลักษณะบุคคล คนส่วนใหญ่ในตำบลห้างฉัตรมีนิสัยใจคอโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันดีในการกระทำความดีสิ่งหนึ่ง ภาษาที่ใช้กันเป็นภาษาพื้นเมืองทางเหนือ แต่ก็สามารถฟังภาษาภาคกลางได้เข้าใจเป็นอย่างดี

³¹จำนวนประชากรเมื่อ 1 มกราคม 2518 จากการสำมะโนประชากร โดยโครงการลำปาง

ลักษณะการแต่งกาย

ชาย เสื้อและกางเกงม่อฮ่อม

หญิง ผ้าถุงสีดำหรือสีน้ำเงิน เสื้อแขนกระบอกสีน้ำเงินทำจากผ้าฝ้ายที่มักจะ

ทอกันเอง

สื่อมวลชน

1. วิทยุ ชาวห้างฉัตรส่วนใหญ่นิยมฟังวิทยุกันมาก และมักจะฟังเพลงและละครมากกว่าข่าวสารต่าง ๆ

2. โทรทัศน์ ในตำบลห้างฉัตรมีโทรทัศน์ดู แต่ไม่มีทุกหมู่บ้าน จะมีเฉพาะหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าเข้าถึง คนภายในหมู่บ้านส่วนน้อยที่จะมีโทรทัศน์ดู นอกจากตามร้านค้าหรือบ้านที่มีฐานะดีในหมู่บ้านเท่านั้น ดังนั้นจึงนิยมไปดูจากเพื่อนบ้าน คนที่ดูส่วนมากจะเป็นพวกเด็กและคนชรา และนิยมดูภาพยนตร์และละครมาก

สำหรับสื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์นั้น ปรากฏว่าทุกหมู่บ้านของตำบลห้างฉัตรจะมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน หนังสือที่มีอ่านจะเป็นพวกหนังสือพิมพ์ นิตยสาร แต่ไม่มีหนังสือเล่มให้อ่าน จะมีก็เฉพาะที่หมู่ 1 พิเศษกว่าหมู่อื่น คือ ตั้งเป็นห้องสมุด มีบรรณารักษ์ เปิด - ปิดเป็นเวลา โดยเริ่มเปิดให้อ่านเวลา 8.30 น. ปิดเวลา 16.30 น. มีวันหยุดพักผ่อนของบรรณารักษ์ 2 วัน คือวันจันทร์และวันศุกร์ (ชาวบ้านจากหมู่ 2 และหมู่ 6 จะมาอ่านหนังสือที่ห้องสมุดของหมู่ 1 เพราะอยู่ใกล้เคียงกันไปมาง่าย) คนส่วนใหญ่ในหมู่ 1, 2 และ 6 นิยมใช้บริการของห้องสมุดมากกว่าหมู่อื่น ๆ

สถานีอนามัย สถานีอนามัยของตำบลห้างฉัตรมี 2 แห่ง คือ

1. สถานีอนามัยชั้น 2 ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 บ้านห้างฉัตรเหนือ มีบุคลากร 1 คน พนักงานอนามัย 1 คน อนามัยอำเภอ 1 คน ผู้ช่วยพยาบาล 3 คน ประจำอยู่

2. สถานีบุคลากร ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 บ้านแม่ฮาว ประกอบด้วยบุคลากร

1 คน

ลักษณะทั่วไปของตำบลหนองหล่ม

ตำบลหนองหล่ม เป็น 1 ใน 7 ตำบลของอำเภอห้างฉัตร (จัดอยู่ในตำบลที่ 5)
แบ่งออกเป็น 8 หมู่บ้าน มี

1. บ้านป่าไคร้เหนือ
2. บ้านล่อง
3. บ้านหลังกาน
4. บ้านแม่ยิง
5. บ้านหนองหล่ม
6. บ้านหนองขาม
7. บ้านหัวทุ่ง
8. บ้านง้าวตึง

และมีอาณาเขตติดต่อกับเขตตำบลต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับออบขุนตาล จังหวัดลำพูน

จำนวนประชากร ทั้งหมด 4,274 คน³²

ลักษณะบ้านเรือน ส่วนมากจะเป็นบ้านไม้หลังคามุงกระเบื้อง ใต้ถุนสูง ปลูกชิดติดกันไม่กระจาย ลึก ๆ มักจะปลูกบ้านอยู่รอบ ๆ บ้านพ่อแม่ของตน หมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลหนองหล่มจะอยู่ลึกเข้าไปในป่า แต่เส้นทางคมนาคมสะดวกแก่การเดินทางเข้ามา

³²จำนวนประชากรเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2518 จากการสำมะโนประชากร โดยโครงการลำปาง

ในตัวเมืองลำปาง เนื่องจากหน่วยเร่ร่อนรักพัฒนาชนบททำการตัดถนนเข้าไปยังหมู่บ้าน จึงไม่มีปัญหาในการเดินทาง ประกอบกับรถประจำทางของแต่ละหมู่บ้านวิ่งอยู่ตลอดเวลา

การสาธารณสุขโลก ตำบลหนองหล่มยังไม่มีไฟฟ้า สำหรับน้ำที่ใช่ใช้จากน้ำบ่อที่ขุดขึ้นเอง

วัด ตำบลหนองหล่มมีวัดอยู่ 7 แห่ง จะตั้งอยู่ที่จุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน โดยทั่ว ๆ ไปแล้ววัดต่าง ๆ อยู่ในสภาพดี เพราะชาวตำบลหนองหล่มได้ช่วยกันทำนุบำรุงวัด

โรงเรียน ตำบลหนองหล่มมีการศึกษาภาคบังคับถึงชั้น ป.7 มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 870 คน ต่อจำนวนครู 38 คน สภาพของโรงเรียนโดยทั่วไปไม่ทรุดโทรม นักเรียนที่เรียนจบแล้วส่วนมากจะนิยมประกอบอาชีพมากกว่าจะเรียนต่อ

ลักษณะบุคคล เช่นเดียวกับตำบลห้างฉัตร

ลักษณะการแต่งกาย เช่นเดียวกับตำบลห้างฉัตร

สื่อมวลชน เนื่องจากไฟฟ้ายังเข้าไปไม่ถึงตำบลหนองหล่ม ประชากรส่วนใหญ่ในตำบลหนองหล่มจึงไม่มีโทรทัศน์ ยกเว้นบางบ้านที่อาจมีเครื่องรับไฟใช้ และมีฐานะดีพอจะซื้อโทรทัศน์ไว้ดูได้ หรือบางคนอาจเคยดูโทรทัศน์จากบ้านคนรู้จักในตำบลห้างฉัตร แต่ก็มีเป็นส่วนน้อย แต่สำหรับวิทยุแล้วเป็นสื่อที่นิยมกันมาก และมักจะมีวิทยุไว้ในครอบครองเป็นส่วนใหญ่ รายการที่ฟังจะเป็นพวกเพลงหรือละครวิทยุมากกว่าข่าวสารต่าง ๆ ทุก ๆ หมู่บ้านในตำบลหนองหล่มมีสถานที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน แต่ไม่ค่อยมีหนังสือพิมพ์ให้อ่าน หรือจะมีก็เป็นหนังสือพิมพ์เก่า ๆ คนในตำบลหนองหล่มส่วนใหญ่ไม่สนใจการอ่านหนังสือเท่าที่ควร

อนามัย สถานีอนามัยของตำบลหนองหล่มมีอยู่ 1 แห่ง เป็นสถานีผดุงครรภ์ ตั้งอยู่ที่บ้านหนองหล่ม เจ้าหน้าที่ประจำอยู่มีผดุงครรภ์ 1 คน ผู้ช่วยพยาบาล 1 คน ชาวบ้านในตำบลหนองหล่มมักจะไม่ค่อยมาใช้บริการของสถานีผดุงครรภ์แห่งนี้ เนื่องจากระยะทางที่จะมาไกลเกินไป

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้อาศัยข้อมูลจากศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งทำการศึกษาค้นคว้าพื้นฐานเกี่ยวกับแบบอย่างการติดต่อสื่อสาร (Communication Patterns) ของประชาชนในเขตชนบท ที่ตำบลห้างฉัตรและตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นการสำรวจภาคสนาม (Field Survey) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ ทำการศึกษาแบบอย่างการติดต่อสื่อสารของชาวตำบลห้างฉัตร และตำบลหนองหล่ม เพื่อให้เป็นประโยชน์สนับสนุนการวางแผนการใช้สื่อ³³ ของโครงการลำปาง (Lampang Project) ซึ่งเป็นโครงการร่วมกันระหว่างกระทรวงสาธารณสุขของไทย และสมาคมสาธารณสุขของสหรัฐอเมริกา โครงการนี้มีความมุ่งหมายพื้นฐานที่จะดำเนินการหลักในเรื่องของการอนามัยแม่และเด็ก การวางแผนครอบครัว และการโภชนาการในเขตชนบทของจังหวัดลำปาง โดยเริ่มดำเนินงานที่อำเภอห้างฉัตรเป็นแห่งแรก แต่เนื่องจากในขณะที่ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ฯ ออกทำการสำรวจหาข้อมูลในอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เมื่อต้นปี พ.ศ. 2518 นั้น ปรากฏว่าโครงการลำปางเริ่มดำเนินงานตามแผนของโครงการได้เพียง 2 ตำบล คือ ตำบลห้างฉัตร และตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็น 2 ตำบลแรกของอำเภอห้างฉัตรที่ได้เปิดอบรมผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (Health Communicators) เพื่อให้เป็นตัวแทนของกระทรวงสาธารณสุขในการเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสุขแก่ชาวบ้าน (เป็นวัตถุประสงค์ของโครงการในอันที่จะใช้ทรัพยากรบุคคลให้เป็นประโยชน์) และเนื่องจากโครงการ

³³เมื่อทางโครงการลำปางทราบถึงพฤติกรรมสื่อสารของชาวอำเภอห้างฉัตร โดยทราบว่าสื่อชนิดใด ประเภทใด ที่สามารถเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่นนั้นได้มากที่สุด ก็อาจใช้สื่อชนิดนั้น ประเภทนั้นให้เป็นประโยชน์ในการส่งข่าวสารที่ทางโครงการต้องการให้ประชากรในท้องถิ่นนั้นทราบผ่านหนังสือชนิดนั้น ประเภทนั้น

ลำปางต้องการเปรียบเทียบพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างชาวบ้านกับผู้สื่อข่าวสาธารณสุข ดังนั้นศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์จึงทำการสำรวจหาข้อมูลเฉพาะในเขตตำบลห้างฉัตรและตำบลหนองหล่ม โดยทำการสัมภาษณ์ทั้งชาวบ้านและผู้สื่อข่าวสาธารณสุขในเขต 2 ตำบลดังกล่าว เพื่อโครงการลำปางจะได้ใช้ข้อมูลที่สำรวจได้ในครั้งนี้ให้เป็นประโยชน์ต่องานของโครงการต่อไป

ก่อนที่จะกล่าวถึงขั้นตอนอื่น ๆ ของระเบียบวิธีวิจัยในครั้งนี้ ใครจะขออธิบายถึงประชากรที่ตกเป็นตัวอย่างของการสำรวจครั้งนี้ เพื่อให้ผู้อ่านจะได้ไม่เกิดความสงสัย ประชากรตัวอย่างของการทำวิจัยนี้เป็นบุคคล 2 ประเภท ได้แก่ ชาวบ้าน และผู้สื่อข่าวสาธารณสุข -

ชาวบ้าน หมายถึง ประชากรทั่ว ๆ ไปในเขตวิจัย และเป็นผู้ที่ไม่ได้มีสถานภาพเป็นผู้สื่อข่าวสาธารณสุข

ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข หมายถึง ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากทางโครงการลำปางให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของโครงการในการช่วยเผยแพร่ข่าวสารด้านการสาธารณสุขให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นของตน ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขเป็นประชาชนในหมู่บ้านที่ได้รับการอบรมในหลักสูตรผู้สื่อข่าวสาธารณสุขเป็นระยะเวลา 2 วัน เมื่อเสร็จสิ้นการอบรมจะเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับประชาชนที่สุดโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข 1 คน จะรับผิดชอบกับประชาชนในเขตหมู่บ้านของตนประมาณ 10 หลังคาเรือน

ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leaders) ในท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากโครงการลำปางได้ทำการคัดเลือกมาจากบุคคลที่ชาวบ้านให้ความนิยมนับถือ ยกย่องและเชื่อถือ โดยใช้วิธีการสังคมมิติ³⁴ (Sociometric Technique) สำหรับขั้นตอนการคัดเลือกผู้สื่อข่าวสาธารณสุขอาจอธิบายได้ดังนี้

³⁴วิธีการสังคมมิติ เป็นวิธีการสำคัญวิธีหนึ่งในการวัดหาผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้นำความคิดเห็นของท้องถิ่น Rogers ได้กล่าวถึงวิธีการวัดหาผู้นำความคิดเห็นไว้ 3 วิธี และวิธีการสังคมมิติเป็นวิธีการหนึ่งใน 3 วิธีที่ Rogers กล่าวถึง

1. ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ได้รับการคัดเลือกจากผลของการสำรวจ หยั่งเสียง เพื่อทราบรายชื่อผู้ที่ประชาชนในเขตแต่ละหมู่บ้าน (กลุ่มบ้านละประมาณ 10 หลังคาเรือน) มักจะไปพูดคุยปรึกษาหารือ ขอคำแนะนำต่าง ๆ เป็นประจำในการสำรวจดังกล่าวได้ใช้แบบฟอร์ม Sociogram (ดูรายละเอียดจากผนวก ข.) ผู้สัมภาษณ์ คือ นักเรียนผดุงครรภ์ โรงเรียนผดุงครรภ์อนามัยลำปาง

2. เมื่อเริ่มงาน เจ้าหน้าที่อนามัยอำเภอห้างฉัตรได้ทำการแบ่งเขตสำรวจกลุ่มละ 10 หลังคาเรือน ทำแผนที่สำหรับการสำรวจ และรวบรวมแบบฟอร์มสอบถาม จากนั้นสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปางได้ทำการวิเคราะห์แบบสอบถามดังกล่าวและเลือกชื่อผู้ที่ปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของประชาชนมากที่สุดในแต่ละกลุ่ม 10 หลังคาเรือนไว้กลุ่มละ 3 คน ต่อมาเจ้าหน้าที่อนามัยผู้ดำเนินงานสำรวจได้ออกไปตามหาความสมัครใจจากผู้ที่ถูกคัดเลือกไว้ และเสนอผู้ที่สมควรแต่งตั้ง 1 คน เข้ารับการอบรมเป็นผู้สื่อข่าวสาธารณสุข

จากกรรมวิธีในการคัดเลือกผู้สื่อข่าวสาธารณสุขดังกล่าว จึงถือได้ว่าผู้สื่อข่าวสาธารณสุขที่ได้รับการคัดเลือกนี้เป็นผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leaders) ของประชากรในแต่ละเขต และในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรกจะศึกษาถึงพฤติกรรมการสื่อสารของประชากรตัวอย่างทั้งหมด คือ รวมทั้งชาวบ้านและผู้

The Sociometric Technique consists of asking group members to whom they go for advice and information about an idea. A great number of respondents must be interrogated to locate a small number of opinion leaders. This method is probably more applicable to a research design where all member of a social system are interviewed, rather than where a relatively small sample within a large universe in contacted. (Everett M. Rogers, Diffusion of Innovations. New York: The Free Press, 1968, p. 228).

สื่อชาวสาธารณสุข ลักษณะที่สองจะศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างผู้นำ
ความคิดเห็น (ผู้สื่อชาวสาธารณสุข) และผู้ที่ไม่ใช่ผู้นำความคิดเห็น (ชาวบ้าน)

การสำรวจภาคสนาม

การสำรวจภาคสนามได้ดำเนินการในระหว่างวันที่ 23 มีนาคม ถึงวันที่ 5
เมษายน 2518 โดยนิสิตชั้นปีที่ 3 ของแผนกวิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 28 คน เป็นผู้ทำการสัมภาษณ์ นิสิตจำนวนดังกล่าวได้แยก
กันพักที่ตำบลห้วยฉัตรและตำบลหนองหล่ม แห่งละ 14 คน นิสิตแต่ละตำบลจะมีอาจารย์
ผู้ควบคุมแห่งละ 1 ท่าน ผู้เขียนได้มีส่วนร่วมงานสำรวจครั้งนี้ในฐานะอาจารย์ผู้ช่วย
จึงมีโอกาสศึกษาสภาพทั่วไปของเขตวิจัยเพื่อเขียนประกอบการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้และ
ช่วยให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แบบสอบถาม

แบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้นโดยศูนย์วิจัย
นิเทศศาสตร์ฯ แบบสอบถามดังกล่าวได้ถูกนำมาทดสอบ (Pre-Test) ก่อนนำมาใช้ และ
ได้รับการคัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แบบสอบถามนี้ได้ถูกสร้างขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมาย
เพื่อให้ทราบข้อมูลรายละเอียดของผู้รับการสัมภาษณ์ในเรื่องเกี่ยวกับ

1. ลักษณะทางด้านสังคมและประชากร (เพศ อายุ การศึกษา)
2. รายละเอียดทั่วไปเกี่ยวกับอาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจ
3. สถานภาพทางการสมรส
4. สถานภาพทางสังคม
5. การติดต่อกับสังคมภายนอก
6. การเปิดรับสื่อมวลชน
7. การใช้สื่อเฉพาะกิจ
8. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล

การเลือกตัวอย่างและจำนวนตัวอย่าง

1. ข้อมูลที่ใช้สำหรับการศึกษาค้างนี้ได้มาจากศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งทำการสำรวจแบบแผนการสื่อสารของชาวชนบทในตำบลห่างฉัตร และตำบลหนองหม่อม อำเภอห่างฉัตร จังหวัดลำปาง เมื่อต้นปี พ.ศ. 2518

2. จำนวนตัวอย่างกำหนดไว้ 15 เปอร์เซ็นต์ ของครัวเรือนทั้งหมด จากหมู่บ้านทั้งหมดของทั้งสองตำบล ซึ่งมีรวมกันทั้งสิ้น 17 หมู่บ้าน (2214 ครัวเรือน) จะได้จำนวนตัวอย่างตามที่กำหนดไว้ทั้งสิ้น 317 ครัวเรือน

3. ทำการคำนวณหาเปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านของทั้งสองตำบล

4. จากนั้นเทียบขนาดตัวอย่าง 317 ครัวเรือน จากร้อยละ ของแต่ละหมู่บ้าน จะได้จำนวนครัวเรือนตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้านที่จะทำการสัมภาษณ์

5. เนื่องจากโครงการวิจัยครั้งนี้ต้องการทราบพฤติกรรมการสื่อสารของผู้สื่อข่าวสาธารณะทั้งหมด และผู้สื่อข่าวสาธารณะในทั้งสองตำบลนี้มีจำนวนไม่มากนัก จึงใช้วิธีสัมภาษณ์ระบบเจาะจง (Purposive Approach) ในทุกหมู่บ้าน โดยอาศัยรายชื่อพร้อมที่อยู่จากสถานีอนามัยอำเภอห่างฉัตร และจำนวนตัวอย่างที่เหลือในแต่ละหมู่บ้านเป็นการสัมภาษณ์ชาวบ้านธรรมดาจนกว่าจะครบจำนวนตัวอย่างที่เหลืออยู่ในแต่ละหมู่บ้าน

6. การสัมภาษณ์ชาวบ้าน ได้กำหนดเป็นระบบ ซึ่งแตกต่างไปจากวิธีการกำหนดตัวผู้สื่อข่าวสาธารณะ ทั้งนี้โดยพนักงานสัมภาษณ์จะทำการสัมภาษณ์ชาวบ้านบ้านเรือนจนกว่าจะได้ครบตามจำนวนตัวอย่างที่กำหนดไว้ในแต่ละหมู่บ้าน และในการกำหนดความถูกต้องในครัวเรือนนั้นจะเป็นผู้รับการสัมภาษณ์ โดยอาศัยกรรมวิธีคัดเลือกผู้ตอบคำถาม³⁵

³⁵ในการสัมภาษณ์ชาวบ้านได้ใช้กรรมวิธีคัดเลือกผู้ตอบคำถามในการสัมภาษณ์

(A respondent selection procedure (Key)) โดยเมื่อจะสัมภาษณ์ครัวเรือนใด ผู้สัมภาษณ์จะถามก่อนว่าในขณะนั้นมีผู้ใหญ่ (อายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป) อยู่ในครัวเรือนกี่คน เป็นผู้ชายกี่คน จากนั้นก็จะพิจารณาหาผู้รับการสัมภาษณ์โดยใช้กุญแจคัดเลือกตัวอย่างซึ่งกุญแจนี้จะเลือกคนที่จะถูกสัมภาษณ์ออกมาได้โดยอัตโนมัติ การใช้กุญแจคัดเลือกผู้ให้คำตอบนี้จะช่วยให้ไม่เกิดความลำเอียงในการเลือกตัวอย่าง เพราะผู้สัมภาษณ์ไม่ได้มีการเลือกผู้ที่จะสัมภาษณ์เอง แต่เป็นการเลือกตามกรรมวิธีที่มีอยู่ (ดูรายละเอียดกรรมวิธีคัดเลือกผู้ตอบคำถามตามผนวก ค.)

โดยที่ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขและชาวบ้านจะต้องไม่ใช่ผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน สำหรับการกำหนดจุดตั้งต้นเพื่อเริ่มการสัมภาษณ์ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านถือเอาสถานีอนามัย หรือวัด หรือโรงเรียนประจำหมู่บ้านเป็นหลัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมในแต่ละหมู่บ้าน (ทำการสัมภาษณ์ครัวเรือนละ ๑ คน เท่านั้น)

7. ในที่สุดจะได้จำนวนตัวอย่างที่เป็นผู้สื่อข่าวสาธารณสุขที่สามารถสัมภาษณ์ได้จำนวน 154 คน (จากจำนวนผู้สื่อข่าวสาธารณสุขทั้งสองตำบล จำนวน 201 คน) และที่เป็นชาวบ้านจำนวน 163 คน จากหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลทางฉัตร และตำบลหนองหลุม ตามตารางแสดงจำนวนครัวเรือนทั้งหมด, ครัวเรือนตัวอย่าง และจำนวนผู้รับการสัมภาษณ์ข้างล่างนี้.-

ชื่อตำบลและหมู่บ้าน	ครัวเรือน			รวม (%)
	ทั้งหมด	ครัวเรือนตัวอย่าง (จำนวน) ชาวบ้าน	ผู้สื่อข่าว สาธารณสุข	
<u>ตำบลทางฉัตร</u>				
บ้านทางฉัตรใต้	233	20	14	34 (10.7)
บ้านทางฉัตรเหนือ	229	15	18	33 (10.4)
บ้านแม่ฮาว	302	20	24	44 (13.9)
บ้านสถานี	50	-	7	7 (2.2)
บ้านแพะ	140	9	10	19 (5.9)
บ้านขามแดง	133	9	9	18 (5.7)
บ้านบึงข้าว	262	14	20	34 (10.7)
บ้านหัวหนอง	62	4	6	10 (3.2)
บ้านปางม่วง	41	5	1	6 (1.9)

(ต่อ)

ชื่อตำบลและหมู่บ้าน	ครัวเรือน ครัวเรือนตัวอย่าง (จำนวน)			รวม (%)
	ทั้งหมด	ชาวมาน	ผู้สื่อข่าว สาธารณสุข	
<u>ตำบลหนองหลุม</u>				
บ้านป่าไคร้	232	18	16	34 (10.7)
บ้านลอง	101	8	5	13 (4.1)
บ้านหลังกาน	141	13	6	19 (5.9)
บ้านแมยั้ง	47	2	4	6 (1.9)
บ้านหนองหลุม	61	7	3	10 (3.2)
บ้านหนองขาม	64	4	6	10 (3.2)
บ้านหัวทุ่ง	53	7	3	10 (3.2)
บ้านงาวตึง	63	8	2	10 (3.2)
รวม	2,214	163	154	317 (100.0)

หมายเหตุ จากบัญชีแสดงจำนวนครัวเรือนของประชากร ตำบลห้างฉัตร ตำบลหนองหลุม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ปี พ.ศ. 2517.

การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามแล้ว ได้นำมาทำการประมวลผลข้อมูล โดยการกำหนดรหัสและลงรหัสในแบบฟอร์ม จากนั้นจึงนำไปเจาะบัตร I.B.M. ตามรหัสที่กำหนดไว้ เมื่อตรวจสอบความถูกต้องแล้ว นำบัตร I.B.M. ดังกล่าวเข้าเครื่องนับแยกบัตร เพื่อนับจำนวนและนำผลที่ได้มาเสนอในรูปของตารางอัตราส่วนร้อยละและแผนภูมิตาม

ความเหมาะสม ตลอดจนจะได้ทำการตรวจสอบวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การทดสอบทางสถิติ ด้วยค่าไคสแควร์ (Chi - Square Test) เข้าช่วยเพื่อให้ข้อมูลที่ได้นี้มีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

ข้อจำกัดของข้อมูล

1. เนื่องจากผู้สื่อข่าวสาธารณสุขที่สัมภาษณ์ได้มีจำนวนผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ทั้งนี้ เพราะผู้สื่อข่าวสาธารณสุขที่เป็นชายมักจะไม่ใคร่อยู่บ้านในขณะที่ผู้สัมภาษณ์ออกไปทำการสัมภาษณ์ จึงมีผลให้ประชากรตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย

2. แบบสอบถามที่ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ฯ จัดทำครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่จัดสร้างขึ้นมาเพียงเพื่อต้องการทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับนิสัยของชาวชนบทในการใช้สื่อชนิดต่าง ๆ ดังนั้นคำถามต่าง ๆ ในแบบสอบถามจึงเป็นคำถามกว้าง ๆ ในเรื่องดังกล่าว ไม่ได้เจาะลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่สามารถวิเคราะห์เนื้อหาของสื่อแต่ละชนิดได้ลึกซึ้งเท่าที่ต้องการ

3. หลักเกณฑ์ในการจัดลำดับชั้นของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ได้นำมาจากหลักเกณฑ์ในการแบ่งชั้นทางสังคมที่ได้มีผู้จัดทำไว้แล้ว และได้นำมาดัดแปลงในรายละเอียดบางประการเพื่อความเหมาะสม ซึ่งอาจมีผลให้ข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อนไปไบบ้าง แต่ก็เชื่อว่าจะสามารถใช้จัดสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้รับการสัมภาษณ์ได้ก็พอสมควร

4. เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลบางประการ ดังนั้นในการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้สื่อสารระหว่างผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผู้นำความคิดเห็น) กับชาวบ้าน (ผู้มีผู้นำความคิดเห็น) จะนำเฉพาะปัจจัยทางเพศมาพิจารณาแต่เพียงประการเดียว

ลักษณะทั่วไปของข้อมูล

ข้อมูลที่นำมาศึกษาในครั้งนี้เป็นข้อมูลที่ได้อจากการสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขและชาวบ้านธรรมดา มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 317 คน ประชากรตัวอย่างจำนวนดังกล่าวมีลักษณะทั่วไป ๆ ไปดังนี้.-

1. เพศ ประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษารุ่นนี้ปรากฏว่าเป็นเพศหญิงร้อยละ 70 และเพศชายร้อยละ 30 สาเหตุที่มีจำนวนเพศหญิงมากกว่าเพศชายในอัตราที่สูงเช่นนี้ก็เนื่อง จากผู้สื่อข่าวสาธารณสุขที่สัมภาษณ์ได้นั้นเป็นผู้หญิงเสียส่วนใหญ่ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1. จำนวนผู้รับการสัมภาษณ์จำแนกตามเพศ

เพศ	ร้อยละ
ชาย	30.0 (95)
หญิง	70.0 (222)
รวม	100.0 (317)

2. อายุ จากการจำแนกข้อมูลตามกลุ่มอายุ พบว่าผู้รับการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอายุ 40 - 49 ปี มีจำนวนร้อยละ 33.1 รองลงมาได้แก่กลุ่มอายุ 30 - 39 ปี และกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป มีจำนวนร้อยละ 28.1 , 24.6 และ 14.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 2. จำนวนผู้รับการสัมภาษณ์จำแนกตามอายุ

อายุ	ร้อยละ
20 - 29 ปี	24.6 (78)
30 - 39 ปี	28.1 (89)
40 - 49 ปี	33.1 (105)
50 ปีขึ้นไป	14.2 (45)
รวม	100.0 (317)

3. การศึกษา ผู้รับการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา คือ ระดับประถมปีที่ 1 - ประถมปีที่ 4 มีจำนวนสูงถึงร้อยละ 87.5 การที่เป็นเช่นนี้อาจมีผล เนื่องจากตัวอย่างของการสำรวจตกอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ (40 - 49 ปี) ซึ่งผู้สูงอายุในชนบท ส่วนมากมักจะเป็นผู้ที่มีการศึกษาค่ำและไม่รู้หนังสือ⁽³⁶⁾ สำหรับผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือมี ร้อยละ 8.5 และผู้ที่มีการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 5 ขึ้นไป มีจำนวนเพียงร้อยละ 4.1 เท่านั้น (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3. จำนวนผู้รับการสัมภาษณ์จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	ร้อยละ
ไม่ได้เรียน	8.5 (27)
ป.1 - ป.4	87.5 (277)
ตั้งแต่ ป.5 ขึ้นไป	4.1 (13)
รวม	100.0 (317)

4. อาชีพ ผู้รับการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา, ทำสวน, ทำไร่) มีอัตราร้อยละ 67.8 รองลงมา ได้แก่ อาชีพค้าขายร้อยละ 10.1 อาชีพช่างฝีมือ ร้อยละ 5.4 และอาชีพรับจ้างบริการต่าง ๆ ร้อยละ 5 สำหรับอาชีพรับราชการมีจำนวนน้อย มากเพียง 3 คน และอาชีพกรรมกรเพียง 1 คนเท่านั้น (ตารางที่ 4)

³⁶เชิดชาย เหล่าหล้า, สังคมวิทยาชนบท (พระนคร, พ.ศ. 2515), หน้า 40.

ตารางที่ 4. จำนวนผู้รับการสัมภาษณ์ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	ร้อยละ
รับราชการ	1.0 (3)
เกษตรกรรม	67.8 (215)
ค้าขาย	10.1 (32)
รับจ้างบริการต่าง ๆ	5.0 (16)
ช่างฝีมือ	5.4 (17)
กรรมกร	0.2 (1)
อื่น ๆ	10.4 (33)
รวม	100.0 (317)

5. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ได้จัดแบ่งสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ออกเป็น 4 ชั้นด้วยกัน ได้แก่ ชั้นสูง (รวย) ชั้นกลาง (ปานกลาง), ชั้นต่ำค่อนข้างกลาง (ค่อนข้างจน) และชั้นต่ำ (ยากจน) เป็นการแบ่งตามหลักเกณฑ์ที่ผู้เขียนกำหนดขึ้นโดยอาศัยหลักเกณฑ์ในการแบ่งชั้นทางสังคมของ น.ส.บุญมา นครอินทร์³⁷ และคะแนนครชนิฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมได้สร้างขึ้นจากตัวชี้ในเรื่องอาชีพ, การศึกษา, ลักษณะบ้านที่อยู่อาศัย, อสังหาริมทรัพย์, สังหาริมทรัพย์, ตำแหน่งทางสังคม และการใช้จ่ายเงินในการทำบุญ (ดูรายละเอียดการจัดลำดับชั้นสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม แผนวก ง.)

³⁷บุญมา นครอินทร์ "การจัดลำดับชั้นทางสังคม : การศึกษาหมู่บ้านขยายอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" (วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโททางจิต แผนกวิชาสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2516), หน้า 35 - 41.

ตารางที่ 5. จำนวนผู้รับการสัมภาษณ์ จำแนกตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม	ร้อยละ
ชั้นสูง	0.3 (1)
ชั้นกลาง	5.0 (16)
ชั้นต่ำก่อนข้างกลาง	40.1 (127)
ชั้นต่ำ	54.6 (173)
รวม	100.0 (317)

เนื่องจากผู้รับการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมเหมือน ๆ กัน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าผู้รับการสัมภาษณ์ส่วนมากจะอยู่ในสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระดับเดียวกัน และเป็นที่ทราบกันดีว่า ชาวนา, ชาวไร่ มักจะมีฐานะยากจน รายได้ต่ำ การประกอบอาชีพต้องขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศ จึงทำให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ไม่มั่นคงนัก ผู้รับการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจในชั้นต่ำ มีจำนวนร้อยละ 54.6 รองลงมาเป็นผู้ที่อยู่ในสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมชั้นต่ำก่อนข้างกลาง ร้อยละ 40.1 สำหรับผู้มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในชั้นกลางและชั้นสูงมีอยู่เป็นจำนวนน้อยมาก

6. สถานภาพบุคคล เนื่องจากประชากรตัวอย่างที่ทำการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ประกอบด้วยบุคคล 2 ประเภท คือ ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข และชาวบ้าน ในตารางที่ 6 จะแสดงจำนวนผู้รับการสัมภาษณ์โดยแยกตามสถานภาพบุคคล ซึ่งมีจำนวนผู้สื่อข่าวสาธารณสุขร้อยละ 48.6 และชาวบ้านร้อยละ 51.4

ตารางที่ 6. จำนวนของผู้รับการสัมภาษณ์ จำแนกตามสถานภาพบุคคล

สถานภาพบุคคล	ร้อยละ
ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข	48.6 (154)
ชาวบ้าน	51.4 (163)
รวม	100.0 (317)

ในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาออกเป็น 7 บท ควบคู่กัน คือ บทที่ 1 บทนำ จะกล่าวถึงความเป็นมาของปัญหา ทฤษฎีและแนวความคิดในการวิจัย ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

บทที่ 2 สภาพทั่วไปของเขตวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย ในบทนี้จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของอำเภอห้างฉัตร และอธิบายถึงลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปของเขตวิจัย คือ ตำบลห้างฉัตร และตำบลหนองหลุม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ระเบียบวิธีวิจัยซึ่งได้แก่ การเลือกตัวอย่างและจำนวนตัวอย่าง การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล ข้อจำกัดของข้อมูล และลักษณะทั่ว ๆ ไปของข้อมูล ตลอดจนค่านิยามศัพท์ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

บทที่ 3 การเปิดรับสื่อมวลชนของชาวชนบท สื่อมวลชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือเล่ม และแผ่นป้ายประกาศ โดยจะพิจารณาถึงความสามารถในการเข้าถึงประชาชนในชนบทของสื่อมวลชนแต่ละประเภท ปัจจุบันสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปิดรับสื่อมวลชนแต่ละประเภท (ปัจจัยทางเพศ อายุ การศึกษา และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม) ความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชนแต่ละประเภท

บทที่ 4 การใช้สื่อเฉพาะกิจของชาวชนบท ในบทนี้เป็นการพิจารณาถึงบทบาทของสื่อเฉพาะกิจในการให้ข่าวสารทางด้านการสาธารณสุขและการเกษตรแก่ชาวชนบท รวมทั้ง

ศึกษาถึงการเข้ารับการอบรมในโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ และการเข้าร่วมประชุมกลุ่ม สหกรณ์ของชาวชนบท โดยวิเคราะห์ถึงการใช้สื่อเฉพาะกิจกับปัจจัยทางเพศ อายุ การศึกษา และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

บทที่ 5 การสื่อสารระหว่างบุคคลของชาวชนบท ในบทนี้จะกล่าวถึงการมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของชาวชนบท โดยพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องการนำเอาเรื่องราวภายในหมู่บ้านไปบอกเล่าให้คนในเมืองลำปางฟัง การนำเอาเรื่องราวภายในเมืองลำปางมาบอกเล่าให้คนในหมู่บ้านฟัง การขอคำปรึกษาแนะนำจากผู้อื่นเมื่อมีปัญหาที่ตัดสินใจไม่ถูก การขอสนทนากับผู้อื่น และเรื่องที่ชอบใช้ในการสนทนา โดยพิจารณาถึงความแตกต่างในเรื่องดังกล่าวระหว่างเพศชายและเพศหญิง

บทที่ 6 เปรียบเทียบพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างผู้นำความคิดและผู้ที่ไม่ใช่ผู้นำความคิดเห็นในชนบท ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบถึงการเปิดรับสื่อมวลชน, การใช้สื่อเฉพาะกิจและการสื่อสารระหว่างบุคคล ระหว่างผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผู้นำความคิดเห็น) และชาวบ้าน (ผู้ที่ไม่ใช่ผู้นำความคิดเห็น) โดยพิจารณาถึงปัจจัยทางเพศของบุคคล 2 ประเภทนี้

บทที่ 7 ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ ในบทนี้ได้สรุปผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ และจะขอเสนอแนะว่าผลจากการวิจัยครั้งนี้จะช่วยในการวางแผนใช้สื่อชนิดต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาชนบทได้อย่างไร

คำนิยามศัพท์

1. ชนบท (Rural) หมายถึง เขตที่ประชาชนพลเมืองอาศัยอยู่นอกเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ ๆ เป็นชีวิตของชุมชนที่อยู่ตามสวน ตามป่า ตามไร่ และท้องนา
2. พฤติกรรมการสื่อสาร (Communicative Behavior) หมายถึง ท่าที ลักษณะ การแสดงออกของบุคคลในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งสามารถสังเกตได้จากภายนอก ได้แก่ การเปิดรับสื่อมวลชน, การใช้สื่อเฉพาะกิจ และการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล
3. การเปิดรับสื่อมวลชน (Exposure to Mass Media) หมายถึง การเปิดรับ

สื่อมวลชนของบุคคล ได้แก่ การฟังวิทยุ ชมโทรทัศน์ ชมภาพยนตร์ อ่านหนังสือพิมพ์
 อานนิตยสาร อ่านหนังสือเล่ม อ่านแผ่นป้ายประกาศ

4. การใช้สื่อเฉพาะกิจ (Utilization of Specialized Media)

หมายถึง การใช้สื่อที่ให้ความรู้และข่าวสารที่เป็นเรื่องราวเฉพาะอย่าง เฉพาะเรื่อง
 ในที่นี้หมายถึง

- การได้รับข่าวสารด้านการสาธารณสุขจากเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข
 เจ้าหน้าที่หน่วยอนามัย
- การได้รับข่าวสารการเกษตรจากเจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตรและพัฒนาการ
- การเข้าร่วมประชุมกลุ่มสหกรณ์
- การเข้ารับการศึกษอบรมในโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่

5. การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)

หมายถึง การติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคล ซึ่งอาจเป็นการสื่อสารระหว่าง 2 คนหรือ
 มากกว่า 2 คนขึ้นไป เพื่อที่จะถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร การติดต่อ
 สื่อสารระหว่างบุคคลในที่นี้เป็นการพิจารณาในเรื่อง

- การนำเอาเรื่องราวภายในหมู่บ้านไปบอกเล่าให้คนในเมืองลำปางฟัง
- การนำเอาเรื่องราวภายในเมืองลำปางมาบอกเล่าให้คนในหมู่บ้านฟัง
- การขอคำปรึกษาแนะนำจากผู้อื่นเมื่อมีปัญหาที่ตัดสินใจไม่ถูก
- การขอยืมยืมจากผู้อื่น และเรื่องที่ชอบใช้ในการสนทนา

6. ผู้นำความคิดเห็น (Opinion - Leader) หมายถึง ผู้ที่สามารถมีอิทธิพล

เหนือการตัดสินใจและความคิดเห็นของผู้อื่น ในที่นี้หมายถึง ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข เนื่องจาก
 เป็นผู้ได้รับความไว้วางใจและความเชื่อถือจากชาวบ้าน

7. ผู้ไม่ใช่ผู้นำความคิดเห็น (Non - Opinion-Leader) หมายถึง ชาวบ้าน
 ทั่ว ๆ ไปที่ไม่ได้มีตำแหน่งเป็นผู้สื่อข่าวสาธารณสุข

8. ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (Health Communicator) เป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือก
 จากเจ้าหน้าที่ของโครงการลำปางให้ดำรงตำแหน่งผู้สื่อข่าวสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อ

ทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่ของกระทรวงสาธารณสุข และเจ้าหน้าที่หน่วยอนามัยกับชาวบ้าน ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขนี้ได้รับการคัดเลือกจากประชาชนในหมู่บ้านที่ได้รับการไว้เนื้อเชื่อใจจากผู้อื่น ซึ่งคัดเลือกโดยวิธีสังคมมิติ (Sociometric-Technique)

9. วิธีสังคมมิติ (Sociometric-Technique) เป็นวิธีการทางสังคมวิธีหนึ่งที่ใช้ในการคัดเลือกผู้นำความคิดเห็นในแต่ละท้องถิ่น

10. ความสามารถในการเข้าถึงมวลชนของสื่อมวลชน (Accessibility of Mass Media) หมายถึง ความสามารถของสื่อมวลชนแต่ละประเภทที่จะเข้าถึงผู้ฟัง ผู้ชม และผู้อ่าน ซึ่งสื่อแต่ละชนิดจะสามารถเข้าถึงมวลชนได้มากน้อยแตกต่างกันไป

11. ความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชน (Credibility of Mass Media) หมายถึง การที่ผู้ฟัง, ผู้ชม และผู้อ่าน ให้ความไว้วางใจและเชื่อถือต่อสื่อมวลชน ซึ่งจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของสื่อมวลชน

12. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปิดรับสื่อมวลชน หมายถึง ปัจจัยที่จะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลเลือกใช้สื่อมวลชนแต่ละประเภทมากน้อยแตกต่างกันไป ปัจจัยดังกล่าวได้แก่ เพศ, อายุ, การศึกษา และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม